

KRONIKA NAUKOWA

MARIAN GIEYSZTOR 22.II.1901—5.VI.1961

Hydrobiologia polska poniosła bolesną stratę. W pełni sił twórczych zmarł w Warszawie dr Marian Gieysztor, profesor zwyczajny Uniwersytetu Warszawskiego, kierownik Katedry Hydrobiologii UW, prezes Polskiego Towarzystwa Hydrobiologicznego oraz przewodniczący Komitetu Hydrobiologicznego Polskiej Akademii Nauk. Zmarły był w dziedzinie hydrobiologii autorytetem na miarę światową.

Profesor Gieysztor urodził się 22 lutego 1901 roku w Petersburgu. Studia uniwersyteckie z zakresu zoologii odbywał na Uniwersytecie Warszawskim, gdzie w lutym 1928 r. uzyskał stopień doktora filozofii. W roku 1936 otrzymał tytuł habilito-

wanego docenta. Pracę dydaktyczną, związaną głównie z dwiema warszawskimi uczelniami: Uniwersytetem i Szkołą Główną Gospodarstwa Wiejskiego, rozpoczął w 1927 r. W latach 1927—1928 pełni funkcję asystenta w Zakładzie Zoologii UW. W roku 1929 zostaje asystentem Stacji Hydrograficznej Instytutu im. Nenckiego na Wigrach. W roku 1931 zostaje mianowany starszym asystentem przy Katedrze Entomologii i Ochrony Lasu SGGW, a następnie przechodzi na stanowisko starszego asystenta przy Katedrze Zoologii tejże uczelni. Jednocześnie prowadzi wykłady z entomologii w Uniwersytecie Warszawskim. W okresie okupacji niemieckiej nie przerywa działalności dydaktycznej, prowadząc wykłady z zoologii na tajnych kompletach akademickich Uniwersytetu Warszawskiego. Wstępuje w szeregi Armii Krajowej wchodząc w skład Kierownictwa Walki Cywilnej. Po wyzwoleniu, od 1945 do 1948 roku wykłada zoologię i prowadzi ćwiczenia z zoologii w UW i SGGW. W roku 1948 uzyskuje nominację na stanowisko profesora nadzwyczajnego w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego i obejmuje początkowo kierownictwo Katedry Zoologii, a następnie, w 1949 r., kierownictwo Katedry Limnologii SGGW. W roku 1952 przenosi się z SGGW do Katedry Biologii UW, obejmując kierownictwo Zakładu Hydrobiologii, przekształconego w 1958 r. na Katedrę Hydrobiologii. W roku 1957 zostaje mianowany profesorem zwyczajnym UW.

Profesor Gieysztor opublikował ponad 20 prac naukowych, szereg artykułów oraz kilka prac popularnonaukowych. Początkowo zainteresowania Jego dotyczyły zagadnień systematyki, faunistyki i ekologii motyli (*Macrolepidoptera*). W kilku pracach przeprowadzonych na tym materiale, a opublikowanych w okresie przedwojennym, poruszał m. in. zagadnienia stosunku *Macrolepidoptera* do roślin drzewiastych, kwestie mono- i polifagizmu, zjawiska związane z masowym występowaniem pewnych gatunków. Jeszcze z okresu przedwojennego wywodzą się hydrobiologiczne zainteresowania Profesora. Zostaje cenionym specjalistą grupy *Turbellaria*. W szeregu opublikowanych prac zajmuje się kwestiami systematyki wirków (opis wielu nowych gatunków), słabo wówczas poznanej anatomii, zoogeografii i ekologii. W okresie pracy na Stacji Hydrobiologicznej na Wigrach przeprowadził Profesor Gieysztor studia limnologiczne nad drobnymi zbiornikami, które do tej pory stanowiły środowisko niemal wcale nie badane. Między innymi podał charakterystykę morfologiczną oraz przebieg wahań poziomu wody w drobnych zbiornikach na tle opadów, temperatury i wilgotności względnej powietrza. Stwierdził, że intensywność parowania wody jest podobna, jak w jeziorach strefy tropikalnej i subtropikalnej. Zaobserwował też wytwarzanie się i zanik uwarstwienia termicznego w cyklu dobowym, analogicznie jak w jeziorach w cyklu rocznym.

Szczególnie żywa działalność naukowa Profesora na polu hydrobiologii miała miejsce w okresie powojennym, zwłaszcza od momentu utworzenia Zakładu, a następnie Katedry Hydrobiologii UW. Profesor Gieysztor skupiał wokół siebie liczne grono uczniów i współpracowników, z którymi chętnie dzielił się swą wiedzą i doświadczeniem. Pod Jego kierownictwem Katedra Hydrobiologii podejmowała szereg prac zespołowych, przeprowadzanych na różnych obiektach i w różnych środowiskach. Można tu wymienić prace nad fauną Zalewu Wiślanego, fauną potoków tatrzańskich, fauną drobnych zbiorników wodnych czy prace nad litoralem jezior. Znaczna część zebranych danych została opublikowana w pracach Profesora lub Jego współpracowników. Inne, w większości bardzo zaawansowane prace, przerwała śmierć. Opublikowane prace Profesora zawierają szereg ciekawych i wartościowych danych.

Interesujących wyników dostarczyły studia nad termiką litoralu, słabo dotychczas zbadaną. Stwierdzono mianowicie, że przebieg temperatur w litoralu różni się się bardzo wyraźnie od przebiegu temperatur w powierzchniowej warstwie strefy

śródojeziernej, wykazuje natomiast istotne podobieństwa do termiki drobnych zbiorników wodnych. W innej pracy, poświęconej obserwacjom nad termiką i chemizmem jezior okolic Giżycka opisano mało znane w naszej strefie klimatycznej zjawisko powstawania termoklin powierzchniowych, charakterystycznych dla jezior tropikalnych. W pracy nad fauną Zalewu Wiślanego stwierdzono występowanie (w okresie letnim) niezwykle wysokich ilości zooplanktonu. Daje się to wytłumaczyć swoistymi warunkami życia, jakie stwarza środowisko, a mianowicie zasoleniem, które eliminuje wiele gatunków, dla pozostałych zaś stwarza optymalne warunki rozwoju. Stwierdzono też, iż element faunistyczny bałtycki dominuje na śródzalewiu, natomiast fauna słodkowodna występuje głównie w litoralu.

Profesor Gieysztor interesował się również problemem typologii jezior, kładąc nacisk na konieczność analizowania różnicowań w obrębie poszczególnych typów limnologicznych. Dał temu wyraz w jednej ze swych prac, w której dokonał próby uszeregowania jezior w pewną ciągłą serię o wzrastającym stopniu eutrofii, biorąc za podstawę wskaźniki fizykochemiczne (głębokość, przezroczystość, tlen, azotany, fosforany) oraz wskaźniki biologiczne (występowanie określonych gatunków skorupiaków).

Oprócz pracy na Uniwersytecie Warszawskim, którą stawiał zawsze na pierwszym miejscu, ma Profesor Gieysztor duże zasługi i na innych odcinkach działalności, mającej na celu rozwój hydrobiologii. Jemu zawdzięczamy powołanie do życia Polskiego Towarzystwa Hydrobiologicznego (1960 r.), którego pracami w trudnym, pierwszym roku istnienia kierował, pełniąc zaszczytną funkcję Prezesa. Brał również aktywny udział w pracach Komitetu Hydrobiologicznego PAN, w którym od 1960 r. piastował godność Przewodniczącego.

Profesor Gieysztor był wieloletnim członkiem Międzynarodowego Towarzystwa Limnologów (Societas Internationalis Limnologorum) i uczestniczył w Międzynarodowych Kongresach Limnologicznych w Jugosławii (1934 r.), Francji (1937 r.), Finlandii (1956 r.) i Austrii (1959 r.). Brał też udział w Międzynarodowym Kongresie Zoologów, który odbył się w 1958 r. w Londynie.

W uznaniu zasług został Profesor Marian Gieysztor w 1956 r. odznaczony Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski.

E. Pieczyńska i E. Pieczyński